

Indsats i forhold til ordblindhed på Poulstrup Friskole

På Poulstrup Friskole & Børnehus opsporer vi med jævne mellemrum elever med læsevanskeligheder. Nogle elever har svært ved bogstavernes lyde, når de starter i 0. klasse, andre elever kommer til os efter et skoleskifte i de større klasser, og læser måske på et klassetrin eller to under det de burde. I alle tilfælde er vi forpligtede til at kigge nærmere på de oplevede vanskeligheder. Hos nogle elever er der tale om egentlige læsevanskeligheder og/eller manglende alderssvarende sprogforståelse, mens andre elever udviser tydelige tegn på ordblindhed.

Hvordan afgør man så, om det er det ene eller det andet, og hvilke tiltag kan vi tilbyde? Det vil vi forsøge at afdække på de følgende sider. Lad os starte med at kigge på, hvad ordblindhed egentlig er. De følgende definitioner og forklaringer kommer fra Børne- og Undervisningsministeriet:

Definition:

Verdens førende forskere, ordblindeorganisationer og uddannelsesinstitutioner er enige om, at det centrale problem i ordblindhed er, at eleverne har svært ved at lære at udnytte skriftens lydprincip. Det er veldokumenteret i såvel internationale som danske undersøgelser, hvor man har fulgt læseudviklingen blandt elever med store læsevanskeligheder. Den internationale dysleksiforening (International Dyslexia Association, IDA) definerer ordblindhed på følgende måde:

”Dysleksi er en specifik indlæringsvanskelighed, som har et neurobiologisk grundlag. Dysleksi består i vanskeligheder med at tilegne sig sikker og flydende ordafkodning, stavefærdighed og færdighed i at udnytte skriftens alfabetiske princip (lydprincip). Disse vanskeligheder skyldes typisk problemer med opfattelse og hukommelse for sproglyde, som normalt ikke kan forklares af andre kognitive vanskeligheder eller mangelfuld undervisning. Dysleksi kan føre til vanskeligheder med læseforståelse og til færre læseerfaringer, som kan begrænse tilegnelsen af ordforråd og baggrundsviden.”

Arv og miljø

Definitionen beskriver, at ordblindhed har et neurobiologisk grundlag. Det vil sige, at ordblindhed har et biologisk grundlag i hjernens funktion. Det er almindeligt anerkendt, at flere drenge end piger er berørt af ordblindhed. Ordblindhed er meget mere almindeligt i nogle familier end i andre. Det tyder enten på, at miljøfaktorer i familien kan føre til læsevanskeligheder, eller at de genetiske faktorer kan få betydning for, at læsevanskelighederne opstår. Tvillingeundersøgelser har vist, at der er en middelstærk arvelig faktor. Denne middelstærke arvelige faktor gør det ekstra vigtigt, at ordblinde får særlig støtte i miljøet, ikke mindst i skoleforløbet, så man kan modvirke, at en arvelig disposition fører til alvorlig ordblindhed.

Ordafkodning

Kernen i ordblindhed er, at eleven har vanskeligheder med at lære sig at udnytte skriftens lydprincip, og at det derfor er svært at udvikle sikker og flydende ordafkodning og sikker og flydende stavefærdighed.

Tegnene på ordblindhed er altså både knyttet til, hvor præcist man afkoder (den sikre afkodning), og hvor hurtigt man afkoder (den flydende afkodning). Når man har afkodet et ord tilstrækkeligt mange gange, så genkender hjernen mønstrene umiddelbart, og sender besked om, hvordan denne bogstavfølge skal udtales. Man behøver ikke længere tænke over, hvordan man gør. Ordblinde elever skal i langt højere grad end deres kammerater træne for at nå til det punkt, hvor bogstavlyd-forbindelserne aflæses automatisk. Mønstrene i hjernen lagres nemlig ikke på samme måde, som hos ikke-ordblinde. Deres store udfordring er, at de skal bruge mange mentale ressourcer, hver gang de støder på et ord. Ofte mangler de strategier for afkodning, og de vil have brug for ekstra fonologisk træning for at kunne følge med i den normale undervisning.

Sproglig årsag

Definitionen beskriver, at læsevanskelighederne typisk kommer af en brist i forarbejdningen af sproglyd. Det betyder, at ordblindhed er en sproglig vanskelighed, og at man blandt ordblinde elever kan finde nogle, som også har (visse) vanskeligheder med det talte sprog.

Andre læsevanskeligheder end ordblindhed

Der findes også andre slags læsevanskeligheder, der skyldes noget andet end ordblindhed. Nogle elever har specifikke vanskeligheder med sprogforståelsen i læsning, der giver dem problemer med at forstå de ord og tekster, de møder. En anden gruppe elever har en hørenedsættelse, der betyder, at de har svært ved at opfange ordenes udtale. Vanskeligheder med synet kan også skabe vanskeligheder for nogle elevers læsning. Endelig kan nogle elever med have store vanskeligheder med at fastholde opmærksomheden på det, der skal læses.

Mangelfuld undervisning

En utilstrækkelig læseundervisning kan være årsag til læsevanskeligheder. Hvis en elev for eksempel skifter skole mange gange og opholder sig i mange forskellige klasser i de første skoleår, er der sandsynlighed for, at eleven ikke har fået en systematisk læseundervisning. Denne elev oplever at have læsevanskeligheder, men i dette tilfælde er der ikke umiddelbart tale om ordblindhed, mere om faglige huller, eller manglende afkodnings- og læserutine.

Sekundære følger

I definitionen står der som afslutning, at ordafkodningsvanskeligheder kan få konsekvenser for tekstforståelsen. Hvis eleven bruger al sin energi på at afkode de enkelte ord i teksten, mister han/hun overblikket over indholdet og kan ikke forholde sig aktivt til selve teksten. På den måde får ordblinde elever problemer med tekstforståelsen. Det bliver besværligt at læse, de mister lysten til at læse, og deres ordforråd og generelle tilegnelse af viden bliver mindre. Derfor kommer de ofte alt for langt bagud i forhold til deres jævnaldrende kammerater, og ordblindheden bliver til et alvorligt problem.

Denne negative spiral skal så vidt muligt stoppes og forebygges. Det gør man ved tidligt at tilbyde en systematisk og målrettet indsats, der både sætter fokus på fonologi og lydtræning.

Ordblinderisikotesten

Er der tidligt en bekymring i forhold til om eleven er i særlig risiko for at være ordblind, kan der allerede i 0.-1.klasse gennemføres en Ordblinderisikotest. Det er skolens læsevejleder, der kan gennemføre denne og tilrettelægge en særlig indsats inden for barnets nærmeste udviklingszone.

Ordblindetesten

Er der fortsat store vanskeligheder efter en særlig indsats, bør man vurdere om eleven skal indstilles til Ordblindetesten. Denne kan dog tidligst tages fra marts 3.kl.

Ordblindetesten tages digitalt og iværksættes af skolens læsevejleder. Ordblindetesten er et redskab til individuel testning i udredningen af læsevanskeligheder og skal kun anvendes ved tydelige tegn på ordblindhed og dermed ved en begrundet mistanke om, at deltageren er ordblind.

De tydelige tegn kan være, at eleven er eller var meget længe om at komme i gang med den første læse- og staveudvikling. Eleven bliver ved med at gætte på ordene i stedet for at bruge bogstavernes lyde til at genkende ordene. Det er ikke muligt at forstå, hvilke ord eleven har skrevet, og eleven kan heller ikke selv læse dem senere. En samtale med elevens underviser fra indskolingen kan eventuelt underbygge dette. Selv om der er generelle kendetegn ved ordblindhed, så kommer ordblindhed til udtryk på forskellig måde på det individuelle plan. Eleven kan fx læse hurtigt og overfladisk, hvilket vil resultere i mange læsefejl, eller have en langsom og besværet læsning.

Ordblindetesten består af et kort spørgeskema om læsevanskeligheder og tre deltests. Testen kortlægger elevens færdigheder i at forbinde lyd til bogstav, bogstav til lyd, det der også hedder skriftens lydprincip.

Testdeltagere, der ikke scorer svarende til ordblindkategorien på Ordblindetesten(rød), kan godt have usikre fonologiske afkodningsfærdigheder(gul), men i en anden grad end ordblindhed. Disse deltagere bør også modtage kvalificeret læseundervisning, der er tilpasset deres behov, således at det sikres, at deltagerne fortsat udvikler deres læsefærdigheder inden for nærmeste udviklingszone.

Det kræver en klar rollefordeling og et bredt samarbejde at afdække og imødekomme nærmeste udviklingszone hos børn med læsevanskeligheder og evt. ordblindhed. På de følgende sider ses det, hvordan vi på Poulstrup Friskole ønsker at fordele ansvaret bredt imellem os, så vi sikrer en helhedsorienteret indsats.

Nøglebidrag, som skoleledelsen bør yde i ordblindeindsatsen:

- At sørge for, at skolen har klare strategier for samarbejdet mellem skole og hjem, og at skolen kommunikerer tydeligt om forældrenes og skolens rettigheder og pligter.
- At sikre overførsel af relevant information fra indskoling til mellemtrin, fra mellemtrin til udskoling og fra udskoling til ungdomsuddannelse. Nogle skoler har en praksis med at drøfte de ordblinde elevers behov og udvikling i et rådgivende organ, der ud over ledelsen består af for eksempel psykolog, socialrådgiver, læsevejleder, AKT-lærer og almen lærer.
- At sikre ressourcer (uddannelse og timer) til det tværfaglige samarbejde om ordblinde elever og at sikre en tydelig ansvarsfordeling.
- At beslutte, hvordan støtten til ordblinde elever skal organiseres. Organiseringen sker i samarbejde med læsevejleder, klassens lærere og eventuelt kommunens læsekonsulent og skolebestyrelsen.
- At sikre, at lærerne planlægger og tilrettelægger undervisningen på en sådan måde, at der sker en undervisningsdifferentiering.
- At følge op på ordblinde elevers udvikling og udbytte af den undervisning og de kompenserende it-redskaber, der bliver stillet til rådighed.

Nøglebidrag, som læsevejledere bør yde i ordblindeindsatsen:

- At koordinere ordblindeindsatsen på sin skole ved at tage afsæt i kommunens handleplan og at være central resourceperson for indsatsen.
- At være bindeled mellem eleven, forældrene og skolens ledelse.
- At have ansvaret for at følge udviklingen af ordblinde elevers skriftsproglige færdigheder.
- At varetage afviklingen af Ordblinderisikotesten for at identificere elever i risiko for at udvikle alvorlige afkodningsvanskeligheder, herunder ordblindhed. Læsevejlederen bør drøfte resultaterne og forslag til opfølgning og indsats med dansklæreren og skoleledelsen.
- At indgå i dialog med familien og eleven om Ordblindetestens resultater i samarbejde med elevens dansklærer, samt at fremlægge forslag til indsats og at tale om samarbejdsmulighederne mellem familie og skole, herunder evt. tilbyde et fagligt støttende forløb i skolens kompetencecenter med fokus på fonologi og lydtræning.
- At hjælpe ordblinde elever ordentlig i gang med at bruge kompenserende it og at følge op på det. Det bør ske i samarbejde med eleven, elevens lærere og skolens øvrige it-ressourcepersoner. Af dette følger, at læsevejlederen selv skal have en aktuel viden om kompenserende it.
- Varetage tilmeldingen til Nota og lære eleverne at bruge funktionerne.
- At sikre sig, at de ordblinde elever er klædt på til eksamen i forhold til, hvilke særlige hensyn, der kan tages i forhold til tid, samt hvilke it-kompenserende hjælpemidler, de må bruge i de forskellige prøver.
- At holde sig fagligt opdateret om ordblindeindsatser og videreformidle sin viden til skoleleder og kollegaer.

- At sætte fokus på ordblindhed generelt f.eks. i forbindelse med Ordblindeuge i uge 40.

Nøglebidrag, som børnehaveklasseledere bør yde ved tegn på risiko for udvikling af læsevanskeligheder, herunder ordblindhed:

- At være orienteret om dagtilbuddenes pædagogiske læreplaner og bidrage til smidig brobygning mellem dagtilbud og skole.
- At observere elevernes sproglige og skriftsproglige udvikling og holde læsevejlederen orienteret om udviklingen.
- At kende tegnene på risiko for læsevanskeligheder, herunder ordblindhed.
- At vide, hvordan man forebygger ordblindhed i børnehaveklassen.
- At varetage den obligatoriske sprogvurdering. Resultaterne skal formidles til forældrene og til de øvrige medarbejdere i børnehaveklasseteamet .
- At tilrettelægge den forebyggende indsats for elever i risiko for læsevanskeligheder.
- At gå i dialog med dagtilbuddet om de elever, hvis sproglige udvikling og læring kræver ekstra opmærksomhed. Derudover skal børnehaveklasselederen være med til at sikre en sammenhæng mellem dagtilbuddets læreplaner og skolens undervisningstilbud.
- At gå i dialog med familien om elevens vanskeligheder med sproglig udvikling og skriftsprogstilegnelse.

Nøglebidrag, som øvrige lærere bør yde i ordblindeindsatsen:

- At kende tegnene på ordblindhed og at hente vejledning om undervisning og om adgang til kompenserende it fra læsevejleder.
- At tilpasse de skriftsproglige aktiviteter til ordblinde elever, så de kan klare opgaverne med succes, for eksempel ved at sørge for, at eleverne har adgang til de tekster, som klassen skal arbejde med i digital form.
- Lade elever, der ikke fra 3.klasse læser tilsvarende som deres klasse, lytte til bøger fremfor at skulle bruge alle ressourcer på afkodning. På den måde sikres et alderssvarende ordforråd, genrekendskab, tekstforståelse og viden om verden.
- At overvåge og evaluere elevernes udbytte af skriftsproglige aktiviteter løbende.
- At give løbende feedback til eleverne og tale med dem om forventningsniveau, deres egne bidrag, færdighedsniveau, sværhedsgrad i aktiviteter og om, hvornår og hvordan de kan integrere og bruge kompenserende it.
- Integrere It-kompenserende hjælpemidler så ofte som muligt i undervisningen, så eleverne kan bruge disse sikkert til eksamen.

Nøglebidrag, som forældre bør yde i ordblindeindsatsen:

- At samarbejde med skolen og barnets lærere og have klare forventninger til barnets skoleforløb.
- At være advokat i forhold til mistanke om ordblindhed.
- At lade barnet vise, hvad det kan og har lært.
- At være en rollemodel, der også læser. Det er knapt så vigtigt, hvad man læser, som at man læser.
- At støtte op om lektier ved at skabe struktur for lektielæsning. Ordblinde bruger megen energi på at gå i skole, og har derfor brug for støttende voksne, der hjælper dem med at holde fokus og skabe overblik over lektier.
- At støtte og opmuntre barnet, så det føler sig værdsat og inkluderet på trods af dårlige oplevelser i skolen.
- At kende til skolens og hjemmets rettigheder og pligter.
- At have forventninger til barnets uddannelse og/eller erhverv.

Nøglebidrag, som ordblinde elever bør yde:

- At arbejde for at blive bedre til at læse, stave og skrive.
- At deltage aktivt i et evt. forløb i kompetencecenteret.
- At samarbejde med lærerne.
- At læse/lytte selvstændigt med alderssvarende bøger ved hjælp af Notas netbibliotek.
- At deltage aktivt i læring af strategier til bedre sprog- og læseforståelse og at bede lærere og andre om hjælp, når man har brug for det.
- At bruge kompenserende it. Herunder f.eks. AppWriter i forhold til oplæsning og skrivestøtte.
- At hente lærebøger med fra Nota og OCR-behandle dem, så de altid ligger klar på computeren, når der gives lektier for i f.eks. historiebogen. Kun på den måde virker oplæsningsfunktionen.
- At acceptere sig selv som ordblind og at vide, hvad ordblindhed er.
- At have forventninger og tro på, at man kan få en uddannelse og et job – at tale med deres UU-vejleder om muligheder for at få støtte i det videre uddannelsesforløb.

Motivation og selvværd

På grund af ordblindes funktionsnedsættelse, opleves ordblinde elever ofte som havende generelle indlæringsvanskeligheder. Disse elever *kan* godt have kombinerede vanskeligheder, men ofte er de bare kommet bagud fra start og har ikke kunnet indhente de andre i tide. De er opgivende og har lavt selvværd på grund af dette, hvilket smitter af på motivationen.

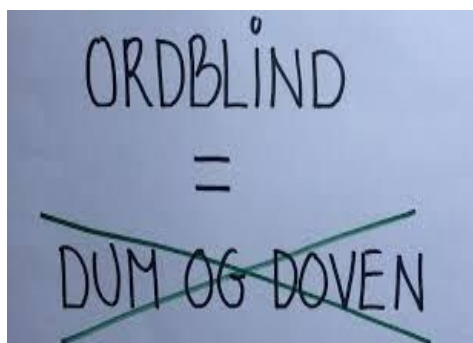
Jo bedre vi voksne er til at skabe situationer, hvor de kan indgå på lige fod med de andre elever, jo mere hjælper vi dem med deres selvværd og motivation.

Alle studier viser, at ordblinde elever bare gerne vil være ligesom alle andre og lave det samme som alle andre. Vi ved godt, at dette i teorien ikke altid er muligt, men hvor det overhovedet er muligt at skabe læring på lige fod med de andre, skal det ske.

Tak, fordi I læste med.

Kristian Bertelsen, Skoleleder.

Line Thomsen, Læsevejleder.

Se mere om, hvordan skolens kompetencecenter målretter indsatsen, med udgangspunkt i barnets perspektiv, på næste side.

Kompetencecenteret - PFB

Målrettet indsats for fagligt udsatte elever, herunder også Ordblinde

Kortlægning:

- Et forløb begynder altid med en Børnesamtale ud fra **De tre hus** – den udviklingsstøttende dialog (Signs of safety). Fokus er barnets perspektiv og følelsen af agenthed i eget liv. Barnet præsenteres først for modellen, og får selv lov at bestemme, hvilket hus, barnet ønsker at starte med; **Huset med bekymringer, Huset med de gode ting, eller Drømmehuset – hvad skal der ske?**
- Lærer og elev lægger ud fra dialogen en fælles plan for det individuelle forløb. Barnet føler sig dermed set, hørt og forstået (anerkendelsestrappen), ligesom den indre motivation vækkes (Den motiverende samtale).
- Læreren bruger selvfølgelig også sin faglige profession til at guide barnet hen mod det, læreren oplever også kan give eleven udfordringer. Oftest ved eleven godt selv, hvad det er.
- Til sidst i samtalen ridser læreren op, hvad de har talt om og aftaler, hvad der skal skrives hjem til forældrene, at der skal fokus på.
- Vi arbejder altid ud fra nærmeste udviklingszone. Vi finder niveauet hos den enkelte og bygger videre derfra. Det kan være ud fra test/observationer, herunder ordblinderisikotest/Ordblindedetsten, kompetencecenterets indstillingskema udfyldt af barnets lærere mv.

Proces:

- Der mailes hjem til forældrene i forhold til, hvad der er aftalt mellem lærer og elev omkring det kommende forløb, og hvilken form for inddragelse, der forventes af dem. Der laves en kontrakt mellem elev, forældre og kompetencecenteret.
- Alle undervisere laver en lektieseddel, der strækker sig over de 10-11 uger forløbet varer. Her noteres, hvad der er lavet i timen og hvilke lektier der evt. gives for. Andre lektier sættes evt. i bero.
- Det er en individuel vurdering i forhold til den enkelte, om der skal gives lektier for eller ej.
- Der vægtes både relationsskabende aktiviteter og faglige opgaver i kompetencecenteret.
- Hos ordblinde vil der typisk være fokus på fonologi, lydtræning og it-kompenserende hjælpemidler.
- Vi præsenterer eleven for relevante it-kompenserende hjælpemidler, samt evt. tilmelding til Nota.
- Vi undervisere noterer os faglige udfordringer/udvikling undervejs.
- Halvvejs i forløbet tages "De tre huse" frem igen sammen med barnet, og vi evaluerer på, om vi er på rette vej, eller der skal flyttes fokus.
- Et forløb er altid afgrænset til 10 undervisningsgange. Det er til at overskue for barnet, ligesom det sikrer kvalitet, frem for kvantitet.

Efterbehandling:

- Vi evaluerer efter endt forløb, evalueringen skal deles med både med elev, forældre og primær lærere og denne evaluering skal danne grundlag for at tage stilling til om der er behov for endnu et forløb eller ej. SPS- eleverne vil typisk gå videre til næste forløb, da det er en del af støtten.
- Vi sender en forældrevaluering ud efter endt forløb, som skal hjælpe os med at kvalificere vores tilbud.

Børnesamtalen og *De tre huse*, skal altså danne rammen for børn og voksne i forhold til, hvad der skal ske. Læreren har selvfølgelig ansvaret for at planlægge et fagligt, differentieret forløb, som sikrer progression så eleven dermed opnår følelsen af at lykkes. I kompetencecenteret samler vi på succeser frem for alt!